

Edunvalvontatehtävän lakkaaminen ja päätöstoimet päämiehen kuollessa – yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän kannanotto 28.10.2009

Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä päätyi keskustelun jälkeen antamaan yksimielisesti seuraavan kannanoton suositeltavista menettelytavoista edunvalvonnan päättyessä päämiehen kuolemaan.

Pääsääntö on, että kuolinpesän asioiden hoitoon ei edunvalvoja puutu lainkaan. Yleinen edunvalvoja ei kuitenkaan voi jättää asian hoitamista päämiehen kuolemaan, jos tiedossa ei ole asioiden hoitamista jatkavaa henkilöä, vaikka nämä tehtävät eivät enää kuulu edunvalvontaan ja edunvalvontapalkkiona laskutettaviin tehtäviin. Joka tapauksessa lakkaamis- ja päätöstoimien laskuttamisen taloudellinen merkitys valtakunnan mittakaavassa on pieni. Vaikka kuolemanjälkeisistä toimenpiteistä ei voidakaan periä edunvalvonta- tai muuta palkkiota, voidaan toimenpiteistä aiheutuvat kulut periä kuolinpesästä.

Työryhmä suosittelee, että päämiehen omaiset selvitetään jo edunvalvonnan kestäessä mahdollisimman kattavasti, koska tämä helpottaa ja jouduttaa omaisuuden luovuttamista päämiehen kuoleman jälkeen osakkaille ja kuolinpesän yhteishallintoon.

Lakkaamis- ja päätöstoimet tyypiteltiin kolmeen eri ryhmään:

1) Kuolinpesän osakkaat ovat tiedossa ja ottavat pesän hallintaansa.

Omaisuus luovutetaan viivytyksettä osakkaiden yhteishallintoon. Edunvalvonta päättyy päämiehen kuolemaan ja tämän jälkeiset toimet kuuluvat kuolinpesälle ja sen osakkaille. Siirtymävaiheen aikana juoksevat asiat voidaan hoitaa joustavasti osakkaiden kanssa sovitulla tavalla. Tarvittaessa perillisiä voidaan hyvän hallintotavan mukaisesti neuvoa kuolinpesän asioiden hoidossa. Kaikki toimet, jotka tehdään päämiehen kuoleman jälkeen ja jotka eivät ole holhoustoimilain mukaisia päättymiseen liittyviä tehtäviä, tulee sopia kuolinpesän osakkaiden kanssa ja niihin tulee olla yksiselitteisesti heidän valtuutuksensa. Edunvalvojalla ei ole päätösvaltaa em. toimiin ilman valtuutusta osakkailta. Konkreettinen omaisuuden luovutus edellyttää tapauskohtaista harkintaa siitä milloin omaisuus voidaan luovuttaa yhdelle osakkalle vai onko tarpeen vaatia kaikkien osakkaiden valtuutus luovuttamiseen. Suositeltavaa on ilmoittaa osakkaille etukäteen, milloin ja kenelle omaisuus luovutetaan.

Näissä tapauksissa edunvalvojan toimenpiteet päämiehen kuoleman jälkeen jäävät mahdollisimman vähäisiksi ja ovat yleensä ongelmattomia. Luovutus voidaan yleensä tehdä heti kuoleman jälkeen.

2) Perillisittä kuollut päämies

Jos päämieheltä ei ole tiettävästi jäänyt perillisiä, on edunvalvojan hankittava aukoton sukuselvitys vainajasta ja ilmoitettava asiasta Valtiokonttorille. Omaisuus ja pesänhoito luovutetaan valtiokonttorin määräämälle pesänhoitajalle.

Näissäkin tapauksissa edunvalvojan toimenpiteet päämiehen kuoleman jälkeen jäävät mahdollisimman vähäisiksi, mutta todennäköisesti toimenpiteitä on hiukan enemmän kuin 1)-kohdassa, koska sukuselvityksen hankkiminen ja asian selvittely Valtiokonttorissa saattaa kestää jonkun aikaa, eikä omaisuutta voida luovuttaa niin nopeasti kuin aktiivisille omaisille.

3) Päämiehen kuolinpesässä on osakkaita, mutta nämä ovat passiivisia, eivätkä hoida kuolinpesää.

Edunvalvoja joutuu huolellisuusvelvoitteen mukaisesti hoitamaan kuolinpesän asioita eteenpäin ainakin niin, ettei mitään vahinkoja tapahdu. Yksityiskohtaista ohjetta ei voida antaa, sillä tilanteet vaihtelevat. Toimenpiteiden valintaan vaikuttaa se, onko kuolinpesässä varoja vai onko pesä varaton. Oikeusohjeet tulee hakea perintökaaresta.

Kaikille toimenpiteille pitää löytyä peruste ja oikeutus joko osakkaiden valtuutuksesta tai perintökaaren säädöksistä. Pelkästään se, että on toiminut edesmenneen edunvalvojana, ei anna valtuutta päätöksentekoon kuolinpesän asioissa. Näissäkin tapauksissa pyritään ensisijaisesti siihen, että kuolinpesän osakkaat ottavat pesän hallintaansa ja sitä varten heitä voidaan opastaa ja neuvoa laajemmin.

Yleistä

Virastoissa olisi hyvä laatia ohjeet näihin tilanteisiin huomioiden omat työkäytännöt: vainajan tilien käyttö, suoraveloitukset, laskujen maksu, irtaimisto, laitoksessa olevat päämiehen käyttövarat ja tavarat sekä hautausjärjestelyt jne. Näin kaikki päämiehen talouden eri osa-alueita hoitaneet työntekijät tietäisivät miten toimia, kun päämies on kuollut, eikä esimerkiksi laskuja maksettaisi epähuomiossa kuolinpäivän jälkeen tai tehtäisi oikeustoimia ilman asianmukaista valtuutusta.

Alla mainituissa eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuisissa on otettu kantaa edunvalvojan oikeuksiin ja velvollisuuksiin päämiehen kuoleman jälkeen. Ratkaisuisissa on todettu: ”Päämiehen kuoltua syntyy kuolinpesä, ja edunvalvoja menettää lähtökohtaisesti kelpoisuutensa edustaa edesmennyttä päämiestä tämän taloudellisissa asioissa. Hänellä ei siten ole oikeutta tehdä oikeustoimia päämiehen tai kuolinpesän lukuun. Edunvalvojalla voidaan kuitenkin katsoa olevan tehtävänsä liittyvä yleinen huolellisuusvelvollisuus omaisuuden säilyttämisestä, kunnes holhoustoimilain 59 §:ssä tarkoitettu luovutus on tapahtunut.”

Tässä viimeisessä kohdassa edunvalvoja joutuu punnitsemaan huolellisuusvelvoitteen ja toimikelpoisuuden painotuksia tilannekohtaisesti.

Oikeusohjeet:

Holhoustoimilaki 17 § ja 59 §

Perintökaari 18 luku 2 §, 3 § ja 4 § – kuolinpesän hallinto

Perintökaari 20 luku 1 §, 2 § – perunkirjoitus

Perintökaari 21 luku 1 § ja 9 § – kuolleen henkilön ja pesän velat

Laki perintökaaren voimaanpanosta 6 § ja 7 §

Hautausoimilaki 2 § ja 23 §

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätöksiä:

13.6.2008 Dnro 3557/4/06 (*Edunvalvojan tehtävät päämiehen kuoleman jälkeen*)

13.6.2009 Dnro 4380/4/06 (*Edunvalvojan tehtävät päämiehen kuoltua*)

19.9.2007 Dnro 1408/4/06 (*Kuolleen päämiehen omaisuuden luovuttaminen*)

30.1.2007 Dnro 2215/4/05 (*Päämiehen omaisuuden ja holhoustilien luovuttaminen*)

Valtiokonttorin ohjeet:

Tiedote 17.3.2009: Perillisittä kuolleiden henkilöiden kuolinpesien hoito

Ohje 7.5.2009, Dnro 1948/40/2009: Ohjeet Valtiokonttorin valtuuttamalle kuolinpesän hoitajalle